

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN SORUNLARIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet KÖK*

Sinan KOÇYIĞIT**

Mehmet Nur TUĞLUK***

Erdal BAY****

ÖZET

Öğretim kademelerinin ilki olan okul öncesi eğitim, öğretimin ilk basamağı olmasının yanında, psikolojik ve alışkanlık problemlerinde erken tespit ve düzeltilmesi açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin iyi birer gözlemci olmaları bu problemlerin tespitinde etkilidir.

Bu çalışmada, çeşitli illerdeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklarda görülen sorunlu davranışların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi eğitim, davranış bozuklukları, duygusal bozukluklar, alışkanlık bozuklukları, ruhsal bozukluklar

ABSTRACT

Early childhood education is the first step in education. Besides being the first step in education, it is also very important for early identification and correction of the philology and habitual problems. It is essential that teachers in the early childhood institutions become a good observer of the problems.

* Yrd Doç. Dr Mehmet KOK Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABDB

** Arş. Gör. Sinan KOÇYIĞIT Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD.

*** Arş. Gör. Mehmet Nur TUĞLUK Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD.

**** Arş. Gör. Erdal Bay Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Eğitim Programları ve Öğretim ABD

In this study, our purpose is to identify the problematic behaviors that are experienced by the children in the early grades.

Key Words: *Early childhood education, behavioral problems, emotional problems, habitual problems, philology problems.*

GİRİŞ

Gelişimin ve değişimin hızlı olduğu, bu dönemin uygun ve programlı bir ortamda geçirilmesi gerektiği görüşünün yaygın olarak benimsendiği okul öncesi dönem, en önemli ve kritik gelişim dönemlerinden biridir. Bu dönemin özelliklerine uygun olarak düzenlenmiş eğitim ortamlarında geçirilmesinin önemli olduğu bir gerçektir. Günümüzde bu ihtiyacı karşılayabilecek nitelikte tasarlanan okul öncesi eğitim kurumları çocuğun diğer gelişim alanlarında olduğu gibi ruhsal gelişim açısından da önemlidir.

Yaşamın ilk altı yılını kapsayan bu dönem, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimin hızlı olduğu, karakter ve kişilik yapısının şekillenmeye başladığı, temel alışkanlıklarında çocuğa kazandırıldığı bir dönemdir.¹

Ülkemizde okul öncesi dönemdeki eğitime önem verilmesi ve bu dönemde alınan eğitimle daha sonraki gelişim ve başarı arasındaki ilişkinin belirlenmesi ile ilgili araştırmalar son derece sınırlı olmakla birlikte, yurt dışında yapılan birçok çalışma, bu dönemdeki bakım ve eğitimin kalıcı etkileri konusunda önemli ipuçları vermektedir.²

Okul öncesi dönemde çocukların ruhsal açıdan sağlıklı gelişimleri çok önemlidir. Bu dönemdeki ruhsal durum bir yetişkine göre daha esnektir. Gelişim ve öğrenmenin çok hızlı, çok boyutlu bir biçimde devam ettiği bu dönemde, çocukların davranışlarında bazı istenmeyen örneklerle karşılaşılabilir. Bu istenmeyen davranış örneklerinin çoğunluğu çocuğun gelişimsel özelliklerinin sonucudur. Hızlı bir

¹N. Razon (1987). Okul Öncesi Çocukta Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Sorunlarından Bazıları ve Anaokulunda Çözüm Önerileri. Ya-Pa 5. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ankara. s.73.

²A. Oktay (2004). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem Epsilon Yayınları, İstanbul. s.109.

gelişimsel ve öğrenme süreci yaşayan çocuklar, yaşam deneyimleri sırasında bazı istenmeyen davranış örüntülerini sergileyebilirler.

Bu davranışlar çocuk açısından kalıcı bir sorun olarak algılanmamalıdır. Ancak aynı davranış örneği, çocuğun daha sonraki yaşamında da kalıcı bir biçimde sürdüreceği davranış bozukluklarının bir başlangıcı olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli şey, çocuğun sergilediği davranış bir problemin göstergesi mi yoksa gelişiminin bir parçası mı? Onu tespit edebilmektir. Okul öncesi çocukların ruhsal durumlarına göre yetişkinlerle olan farklılıkları şöyle özetlenebilir:¹

-Çocuk yetişkinlere göre güçsüzdür. Başta ana-baba olmak üzere kendisine bakan kişilere bağımlıdır.

-Çocuk deneme-yanılma yoluyla öğrenmeye çalışır. Deneyimi az olduğu için çevresinde olup bitenleri kendi hayal gücüne ve korkularına göre çarpıtır.

-Çocuk duyguları ve isteklerini dizginlemeyi bilmez, bencil davranır. Yer ve koşul gözetmeden isteklerde bulunur.

-Çocuğun duyguları çok çabuk değişebilir. Ağlarken gülmeye, sevinirken kızgınlığa geçebilir.

-Çocukta zaman kavramı iyi gelişmemiştir.

-Soyut kavramları anlamakta güçlük çeker.

-Çocuk canlı-cansız ayrımı yapmakta zorlanır.

-Çocuklar duygu ve düşüncelerini gerçek gibi kabul eder. Rüya ve hayallerini gerçekmiş gibi anlatırlar.

-Çocuk kısa süreli ayrılıkları abartarak panikleyebilir.

-Çocuklar bazen farklı durumlara kolayca uyum sağlayabilirler.

Kısaca sıralanan bu ve buna benzer özellikler göz önüne alındığında okul öncesi dönemde gösterilen birçok sorunlu davranışın aslında gelişimin bir parçası olduğu görülmektedir.

Gelişim karmaşıktır ve bir bozukluğa yol açan tek bir nedenden ya da risk faktöründen söz etmek çoğunlukla olası değildir. Çocukların psikolojik

1B. Nazık (2003) Çocuk Ruh Sağlığı 1-2. Ya-Pa Yayınları, İstanbul. s.9.

değerlendirilmelerinde incelenen alanlar; fiziksel görünüm, anne-baba çocuk iletişimi, zaman, mekân ve kişiye yönelim, konuşma biçimi, duygu durumu, sosyal iletişim, düşünce süreci ve içeriği, motor davranışlar, bilişsel düzey ve gelişim düzeyidir. Genellikle ihmale uğramış görünüm, ilgisizlik, aşırı kaygı, mutsuz görünüm, öfke, duygulanımda dalgalanma, hiperaktivite, huzursuzluk, motor yavaşlık, sorun çözme ve kavramada gecikme gibi belirtiler de sorun belirtileri olarak sıralanabilir.¹

Gelişim basamaklarında çocukların karşılaştıkları sorunlar çok çeşitlidir. Bunların birçoğu, o döneme özgü olan ve ailenin desteğiyle çözümlenebilecek nitelikteki sorunlardır. Ancak bu destek sağlanmaz ya da yanlış tutumlar sergilenirse sorunlar büyür. Sorunlar aile kaynaklı, dış kaynaklı ya da çocuğun yapısı ve geçirdiği hastalıklarla ilgili olabilir.²

Yörükoğlu (2002), çocukluktaki sorunları dört başlık altında toplamıştır. Bunlar:

- 1-Davranış bozuklukları
- 2-Duygusal bozukluklar
- 3-Alışkanlık bozuklukları
- 4-Ağır ruhsal bozukluklar

Davranış bozuklukları, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak, iç çatışmalarını davranışa aktarması sonucu ortaya çıkmaktadır.³ Duygusal bozuklukların çeşitli önem dereceleri vardır. Bazıları gündelik yaşantılardan doğarken, diğer bazıları köklü patolojik durumların yansıması olarak ortaya çıkabilmektedir.⁴

Çocuklarda görülen bazı uyumsuz davranışlar, yanlış alışkanlıklar ve yanlış eğitim sonucu ortaya çıkabilmektedir. Başta anne-baba ve yakın çevre olmak üzere

1A. Baykara ve S. Miral (1998). Çocuğun ve Ergenin Ruhsal İncelenmesi. Psikiyatri El Kitabı. Edit: Cengiz Güleç, Ertuğrul Köroğlu. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

2A. Yörükoğlu (2002). Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları. Özgür Yayınları. 25 Basım, İstanbul. s.283-284.

3 N. Sargın (2001). Çocuklarda Ruh Sağlığı Nobel Yayıncılık. Ankara. s.112.

4 L. Salk (1990). (Çev. Erzem Onur). Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları 4. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul. s.12.

öğretmenler ve toplumun diğer üyelerinin yanlış yaklaşım ve eğitimleri çocuğu bazı ruhsal sıkıntılara sürükleyebilmektedir.¹ Ağır ruhsal bozukluklarda çocuğun uyumu her alanda ve sürekli olarak bozulabilmektedir.²

Gelişimsel açıdan kritik yıllar olması nedeniyle, okul öncesi dönemde çocukların davranışlarının, gözlenmesi ve değerlendirilmesi gelişimin desteklenmesi ve olabilecek sorunların önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Davranış ve duygusal sorunları belirleyen etmenler karmaşık olduğu için, çocuk psikopatolojisi ile ilgili değerlendirme yapılırken çocuğun davranışı ve yetişkinin bakış açısının birlikte ele alınması önem kazanmaktadır.³

Bu araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarına giden öğrencilerde görülen çeşitli davranış sorunları öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde incelenmiş, elde edilen bulgular doğrultusunda çeşitli öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

1. PROBLEM

Erzurum, Kars, Ağrı, Ardahan illerinde okul öncesi kurumlarına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi araştırmanın problemi oluşturmaktadır.

2. YÖNTEM

Nicel araştırma yaklaşımıyla yapılan bu çalışmada öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesine yönelik betimsel yöntem ve tarama (survey) modeli kullanılmıştır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2006-2007 Öğretim yılında Erzurum, Ağrı, Kars, Ardahan ilinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Erzurum, Ağrı, Kars, Ardahan ilinde

1 Nazik, A.g.e s.69.

2 Yörükoğlu, A.g.e. s.288.

3N. Eroğ; C. Kılıç; M. Ulusoy; M. Keçeci ve Z. Şimşek (1998). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu. T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara.

okul öncesi kurumlarına devam eden 1723 öğrenci içerisinde sorunlu oldukları belirtilen 96 öğrenci oluşturmaktadır.

2.2. Veri toplama aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yapılandırılmış gözlem formu kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerle görüşmelerde yapılmıştır. Veriler SPSS 10,00 paket programı ile analiz edilmiş, frekans ve yüzde değerleri verilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin illere göre dağılımı

İller	Araştırmaya katılan Toplam öğrenci sayısı	Belirlenen sorunlu öğrenci sayısı	Sorunlu öğrencilerin araştırmaya katılan öğrencilere oranları
	f	f	%
Erzurum	817	47	5,7
Kars	254	14	5,5
Ağrı	390	17	4,3
Ardahan	262	18	6,8
Toplam	1723	96	5,6

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmada Erzurum (817), Kars (254), Ağrı (390), Ardahan (262) illerinde okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören toplam 1723 öğrenciye öğretmenler aracılığıyla ulaşılmış ve bu öğrencilerden toplam 96'sında bir ya da birden fazla sorunlu davranışın olduğu yine öğretmenler tarafından belirtilmiştir. İllere göre ulaşılan öğrenci sayıları içerisinde sorunlu öğrenci oranları Erzurum %5,7, Kars %5,5, Ağrı %4,3, Ardahan %6,8 oranında çıkmıştır. Tüm illerin toplamı olan 1723 öğrenciden sorunlu oldukları belirtilen öğrenci sayısı 96'nın toplam öğrenci sayısına oranı 5,6 dır.

Genel olarak bakıldığında toplam öğrenci sayısına oranla problemlilik olarak görülen öğrenci sayısı azdır. Ancak öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde bu öğrencilerin (96) hemen hemen hepsinde birden fazla problemin olduğu belirtilmiştir.

Tablo 2. Davranış bozukluğu gösteren öğrencilerin illere göre dağılımı

Davranış Bozuklukları	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çalma	3	27,3	4	36,4	2	18,2	2	18,2	11	100
Dikkat eksikliği	27	54	4	8	13	26	6	12	50	100
Hiperaktiflik	10	37	7	25,9	5	18,5	5	18,5	27	100
Kaçma	5	41,7	2	16,7	2	16,7	3	25	12	100
Ateşle oynama	1	16,7	1	16,7	3	50	1	16,7	6	100
Çiğneme	2	20	4	40	2	20	2	20	10	100
Uyku bozukluğu	1	25	2	50	1	25	-	-	4	100
Yeme Sorunu	13	30,2	7	16,3	15	34,9	8	18,6	43	100

Tablo 2 incelendiğinde davranış bozuklukları açısından tüm illerde yüksek olarak “dikkat eksikliği” (50) görülmektedir. Yine tüm illerde “yeme sorunu” (43) yüksek çıkmıştır.

Tablo 3. Duygusal bozukluklar gösteren öğrencilerin illere göre dağılımı

Duygusal Bozukluklar	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İnat	13	46,4	3	10,7	9	32,1	3	10,7	28	100
Kaygı	7	53,8	3	23,1	2	15,4	1	7,7	13	100
Kıskançlık	13	39,4	6	18,2	10	30,3	4	12,1	33	100
Korku	8	47,1	3	17,6	4	23,5	2	11,8	17	100
Öfke	11	45,8	1	4,2	8	33,3	4	16,7	24	100
Saldırganlık	24	46,2	7	13,5	10	19,2	11	21,2	52	100
Yalan	9	36	4	16	9	36	3	12	25	100

Tablo 3'e göre duygusal bozuklukların illere göre dağılımı incelendiğinde, tüm illerde en fazla “saldırganlık” (52) davranışının problem oluşturduğu belirtilmiştir. “Kıskançlık” (33), “inat” (28) olarak öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 4. Alışkanlık bozukluklarının illere göre dağılımı

Alışkanlık Bozuklukları	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Altını ıslatma	7	35	5	25	6	30	2	10	20	100
Dışkı kaçırma	-	-	1	100	-	-	-	-	1	100
Kekemelik	2	28,6	1	14,3	4	57,1	-	-	7	100
Tırnak yeme	1	20	2	40	1	20	1	20	5	100
Tikler	9	75	1	8,3	-	-	2	16,7	12	100
Parmak emme	1	33,3	1	33,3	1	33,3	-	-	3	100

Tablo 4'te verilen alışkanlık bozukluklarının illere göre dağılımına bakıldığında, "altını ıslatma" (20) ve "tikler" (12) ön plana çıkmaktadır.

Tablo 5. Problemin ortaya çıkma durumunun illere göre dağılımı

Problemli davranışın durumu	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okula gelmeden önce vardı	43	47,8	14	15,6	17	18,9	16	17,8	90	100
Okulda gelişti	1	100	-	-	-	-	-	-	1	100
Okulda daha yoğunlaştı	2	50	-	-	-	-	2	50	4	100
Çocuk okulu bıraktı	1	100	-	-	-	-	-	-	1	100

Tablo 5'e göre problemli davranışların ne zamanda ortaya çıktığının illere göre dağılımına bakıldığında, toplam 96 öğrenciden 90'nının eğitim öncesinden olduğu öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Bu rakamın yüksek oluşu ve sorunların birçoğunda ana-baba tutumlarının etkili olması göz önüne alındığında, ailelerin hassas bir gelişim dönemi olan okul öncesi dönemde çocuk yetiştirme ve çocuk gelişimi konusunda bilgisiz oldukları sonucu çıkarılabilir.

Tablo 6. Öğretmenin problemli öğrenciye yaklaşım tarzının illere göre dağılımı

Öğretmenin problemle ilgilenme durumu	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Diğer çocuklar gibi ilgilendim	14	42,4	5	15,2	5	15,2	9	27,3	33	100
Özel olarak ilgilendim	29	57,2	9	16,4	10	18,2	7	12,7	55	100
Uzmana gönderdim	4	50	-	-	2	25	2	25	8	100

Öğretmenlerin problemli çocuklara yaklaşımlarının gösterildiği tablo 6'ya bakıldığında 55 öğrenciyle özel olarak ilgilendiği, 33 öğrenciye özel herhangi bir

Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Görülen Sorunların Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi

ilginin gösterilmediği, 8 öğrencinin ise uzmana gönderildiği belirtilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde problemlili öğrencilerle ilgilenememelerinin, sınıfların kalabalık olmasından, yardımcıların olmamasından, okul öncesi eğitime yeterince rehberlik desteğinin verilmemesinden, özel eğitim uzmanlarının olmamasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmenler çoğu zaman öğrencilerin sorunlarıyla yalnız kaldıklarını ve destek alamadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 7. Çocuğun problemine ailenin etkin katılım durumunun illere göre dağılımı

Çocuğun probleminde aile yardımı alındımı?	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet	44	51,2	12	14	14	16,3	16	18,6	86	100
Hayır	3	33,3	1	11,1	3	33,3	2	22,2	9	100

Çocuğun problemlili davranışının çözümünde ailenin yardımcı olup olmadığına ilişkin dağılımın verildiği tablo 7'e bakıldığında, ailenin büyük oranda (86) yardımcı olduğunu, özellikle problemin kaynağına inilmesinde işbirliği yaptıklarını belirten öğretmenler, çözüm sürecinde okulda uygulanan çeşitli davranış değiştirme süreçlerinin ailede desteklenmediğini ve bundan dolayı problemin düzeltilmesinin zorlaştığını yapılan görüşmelerde ifade etmişlerdir. 9 öğrencinin problemine tüm çabalarına rağmen ailenin işbirliği yapmadığı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Problemlili davranışları olan bir çocuk için verilen bilgilerde ailenin katılımına yönelik ifadeler öğretmen tarafından belirtilmemiştir.

Tablo 8. Öğretmene göre problemin kaynağının illere göre dağılımı

Öğretmene göre problemin kaynağı	İller								Toplam	
	Erzurum		Kars		Ağrı		Ardahan			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çocuğun özellikleri	25	45,6	7	12,3	10	17,5	14	24,6	57	100
Aile ilişkileri	9	47,4	5	26,3	1	5,3	4	21,1	19	100
Okul	8	53,3	1	6,7	6	40	-	-	15	100
Öğretmen	3	100	-	-	-	-	-	-	3	100
Çevre	1	50	1	50	-	-	-	-	2	100

Tablo 8'e göre problemin neden kaynaklanmış olabileceğine yönelik öğretmen görüşlerine bakıldığında, problemlerin büyük oranda çocuğun doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı “kişisel özelliklerinden” (57) kaynaklanmış olabileceği ifade edilmiştir. “Aileden kaynaklandığı” (19), “okul ve öğretmenden kaynaklandığı” (18) ifadeleri de küçümsenmeyecek düzeydedir. Özellikle “okul ve öğretmen” kaynaklı olduğu belirtilen ifadeler olumlu davranış kazandırma amacına hizmet eden eğitim kurumlarının niteliğinin göz ardı edilmesi yönünde düşündürücüdür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi dönemin yaygınlaşması ile beraber artık bu kademedeki niteliksel sorunlarda daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Okul öncesi eğitim çocuğun formal eğitiminin ilk basamağını oluşturmaktadır. Bundan dolayı çocuğun gerek okula gerekse öğrenmeye karşı ilk tutumunu kazanacağı bu dönem çocuğun sonraki eğitim-öğretim hayatını da etkileyecektir. Okul öncesi dönemde çocuğun okula, öğretmene, arkadaşlarına ve sınıf ortamına daha kolay uyum sağlayabilmesi için ortak bir çaba lazımdır. İyi organize olmuş bir eğitim çevresinde bu sorunlara daha az rastlanır. Yaptığımız bu çalışmanın bulgularına baktığımız zaman çocuğun okul öncesi ortamda karşılaştıkları sorunlar ilden ile farklılık göstermektedir. Bu çocuğun ailesi, sosyo-kültürel yapı demografik özellikler ve bireysel farklılıklarla açıklanabilir. Araştırmaya katılan illerdeki okul öncesi eğitim kurumlarında “Alışkanlık, Duygu ve Davranış” bozukluğu gösteren çocukların bu bozuklukları önceden edinmiş olmasına yönelik belirtilen görüşlerde çoğu problemin altında yatan anne-baba tutumunun öncemini göstermektedir. Bazı illerde problemlerin okulda geliştiğine yönelik belirtilen görüşlerde öğretmenlerin tutumlarıyla ilgili görülmektedir.

Bu bulguların ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir.

1.Okul öncesi dönemde karşılaşılan “Davranış, Duygu ve Alışkanlık” bozukluklarının aile kökenli olması, bunların erken teşhis edilip önlem alınması bakımından dikkate alınabilir.

2.Çocuklarda görülen “Davranış, Duygu ve Alışkanlık” bozuklukları kaynaklarıyla beraber ele alınabilir.

3.Çocuklarda görülen “Davranış, Duygu ve Alışkanlık” bozuklukları okul, aile ve çevre eksenine göre alınıp, çözümler bu yönde üretilebilir.

4.Çocukların okula uyum sağlamları için rehberlik servisinin de yardımıyla önlemsel tedbirler alınabilir.

5.Araştırmanın evren ve örnekleme genişletilerek farklı iller ve bölgelere göre karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Bakırcıoğlu, R. (2002). Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları. Anı Yayıncılık, Ankara.

Baykara, A. ve Miral, S. (1998). Çocuğun ve Ergenin Ruhsal İncelenmesi. Psikiyatri El Kitabı. Edit: Cengiz Güleç, Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Çetinkaya, B. (2004). Ruhsal Açından Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk. Pegem Yayıncılık, Ankara.

Erol, N.; Kılıç, C.; Ulusoy, M.; Keçeci, M. ve Şimşek, Z. (1998). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu. T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara.

Kargı, E. ve Erkan, S. (2004). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27: 135-144, Ankara.

Nazik, B. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı 1-2. Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Oktay, A. (2004). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem. Epsilon Yayınları, İstanbul.

Razon, N. (1987). Okul Öncesi Çocukta Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Sorunlarından Bazıları ve Anaokulunda Çözüm Önerileri. Ya-Pa 5. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara.

Salk, L. (1990), (Çev: Erzem Onur). *Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları*. 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Sargın, N. (2001). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Wolff, S. (1981). (Çev: Ayhan Oral, Seçkin Kara). *Problem Çocuklar ve Tedavi*. 2.Basım, Say Yayınları, İstanbul.

Yavuzer, H. (2002). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*, 23.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. Özgür Yayınları, 25.Basım, İstanbul.